ЎРТАЧИРЧИҚ ТУМАНЛАРАРО ИҚТИСОДИЙ СУДИНИНГ

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ НОМИДАН ХАЛ ҚИЛУВ ҚАРОРИ

Тошкент вилояти

2024 йил 26 март

Ўртачирчиқ туманлараро иқтисодий суди судьяси Х.Н.Равшанов раислигида, судья ёрдамчиси Ф.Қулматов котиблигида, Бўка туман фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгашининг раҳбари О.Ҳамраев ва жавобгар вакили А.Кабилов (судга тақдим этган ишончномаси асосида) иштирокида, даъвогар — Бўка туман фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгаши "Umida Sarvinoz Bobur" фермер хўжалиги манфаатида жавобгар — "АРК ВИКА" масъулияти чекланган жамияти ҳисобидан "Umida Sarvinoz Bobur" фермер хўжалиги фойдасига 177 154 585 сўм асосий қарз, 3 472 189 сўм пеня ва суд харажатини ундириш тўғрисидаги даъво аризаси бўйича иқтисодий ишни "Бўка пахта тозалаш" АЖнинг биносида, очиқ сайёр суд мажлисида кўриб чиқиб, қуйидагиларни

аниқлади:

Даъвогар – Бўка туман фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгаши "Umida Sarvinoz Bobur" фермер хўжалиги манфаатида Ўртачирчиқ туманлараро иқтисодий судига даъво ариза билан мурожаат қилиб, жавобгар – "APK BUKA" масъулияти чекланган жамияти ҳисобидан "Umida Sarvinoz Bobur" фермер хўжалиги фойдасига 177 154 585 сўм асосий қарз, 3 472 189 сўм пеня ва суд харажатини ундиришни сўраган.

Даъвогар вакиллари суд мажлисида иштирок этиб, даъво аризасидаги талабларини қўллаб, "АРК ВИКА" масъулияти чекланган жамиятига топширилган пахта хомашёсини томонлар ўртасида тузилиб тасдиқланган электрон ҳисобварақ-фактуралардаги нархлар (ҚҚС билан биргаликда) билан ҳисоб-китоб ҳилишни сўраб, жавобгар суд муҳокамаси кунига ҳадар асосий ҳарздорликни тўлиҳ равишда бартараф этмаганлиги боис, даъво талабидаги асосий ҳарздорликни ҳисман миҳдорида ва даъво аризада кўрсатилган пеня ҳисмини амалдаги ҳонунчилик талаблари доирасида ундириб беришни сўради.

Жавобгар вакили суд мажлисида иштирок этиб, иш хужжатлари билан танишиб чиқиб, даъво аризасидаги талаб бўйича асосий қарздорлик борлигини қисман тан олиб, жавобгар – "APK BUKA" масъулияти чекланган жамиятининг "Umida Sarvinoz Bobur" фермер хўжалиги олдидаги асосий қарздорлиги даъво аризада кўрсатилгандек эмаслигини айтиб, даъвогар томонидан топширган пахта хом ашёси махулоти учун ҳисоб-китоб қилинишини таъкидлаб, қолган қарздорликни тўлаб беришлигини ҳамда даъвогарнинг жавобгардан ундирилиши сўралган неустойкани амалдаги қонунчилик талаблари доирасида рад қилишни сўради.

Суд, тарафларнинг вакилларини тушунтиришлари ҳамда кўрсатувларини тинглаб, ишдаги мавжуд ва тақдим этилган ҳужжатларни ўрганиб, қуйидаги

асосларга кўра даъвогарнинг даъво талабларини қисман қаноатлантиришни лозим топади. Ушбу иқтисодий ишни кўриб чиқиш бўйича суд харажатларини жавобгар зиммасига юклашни лозим деб топди.

Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик кодекси 333-моддасига асосан, қарздор айби бўлган тақдирда мажбуриятни бажармаганлиги ёки лозим даражада бажармаганлиги учун, агар қонун ҳужжатларида ёки шартномада бошқача тартиб белгиланмаган бўлса, жавоб беради.

Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик кодекси 236-моддасида мажбурият мажбурият шартларига мувофиқ, бундай шартлар ва талаблар бўлмаганида эса иш муомаласи одатларига ёки одатда қўйиладиган бошқа талабларга мувофиқ лозим даражада бажарилиши кераклиги белгиланган.

Шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий процессуал кодекси 68-моддасида белгиланганидек, ишда иштирок этувчи ҳар бир шахс ўз талаблари ва эътирозларига асос қилиб келтираётган ҳолатларни исботлаши керак.

Суд мажлисида даъвогар вакилининг тушунтиришлари ва ишдаги мавжуд хужжатлардан кўринишича тарафлар ўртасида, яъни "Umida Sarvinoz Bobur" фермер хўжалиги ва "APK BUKA" масъулияти чекланган жамияти ўртасида 2023 йил учун "Пахта хом ашёси етиштириш ҳамда харид қилиш бўйича фьючерс шартномаси" тузилган (кейинги ўринларда — Шартнома деб юритилади). Шартнома белгиланган тартибда рўйхатдан ўтказилган.

Шартноманинг 1.1-бандига кўра, "Umida Sarvinoz Bobur" фермер хўжалиги – "Маҳсулот етказиб берувчи" томонидан "Бизнес режа"га асосан мазкур шартноманинг тегишли бандларида кўрсатилган миҳдордаги пахта хом ашёсини "АРК ВИКА" масъулияти чекланган жамиятига – "Буюртмачи"га етказиб бериш, "Буюртмачи" эса ушбу маҳсулотни келишилган муддатларда ҳабул ҳилиш ва шартноманинг 4-бўлимида белгиланган муддатларда маҳсулот ҳаҳини тўлаш мажбуриятини ўз зиммасига олган.

Шартноманинг 1.3-бандига кўра, пахта хом ашёсини харид нархи жорий йилнинг сентябрь ҳолатига йиллик жаҳон бозори котировкаси таҳлилидан келиб чиҳиб белгиланиши кўрсатилган.

Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик кодекси 356-моддасига асосан, шартномани бажарганлик учун тарафларнинг келишуви билан белгиланган баҳода ҳақ тўланади. Шартнома тузилганидан кейин баҳони ўзгартиришга қонунчилик ёки шартномада назарда тутилган ҳолларда ва шартларда йўл кўйилади.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2019 йил 25 июндаги "Узаро хисоб-китоблар тизимида электрон шаклдаги хисобварак-фактуралардан фойдаланишни такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида" қарорининг 2-бандига асосан республика худудида 2020 йил 1 январдан бошлаб барча хўжалик юритувчи субъектлар учун хисобварақ-фактураларни электрон шаклда расмийлаштириш, сақлаш ва хисобини юритиш тизимини мажбурий тартибда жорий этилган. Ушбу Қарор билан тасдиқланган "Ўзаро хисоб-китоблар тизимида электрон шаклдаги хисобварақ-фактуралардан фойдаланиш тартиби тўғрисида"ги низомнинг 2-бандига кўра, электрон хисобварақ-фактура (кейинги ўринларда ЭХФ деб аталади) — товарларни (ишлар, хизматларни) реализация қилиш ва сотиб олишни тасдиқлайдиган, ЭХФ айланиш тизими операторлари орқали тақдим этиладиган ва қабул қилинадиган, қонунчилик хужжатларига шаклларда расмийлаштирилган электрон мувофик белгиланган эканлиги белиганган.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 14 августдаги 489-сон қарорига 2-илова "Ҳисобварақ-фактураларнинг шакллари ҳамда уларни тўлдириш, таҳдим этиш ва ҳабул ҳилиш тартиби тўғрисида"ги низомнинг 2-бандига кўра, ҳисобвараҳ-фактура — Ўзбекистон Республикасининг Солиҳ кодексига мувофиҳ уни таҳдим этиш мажбуриятига эга бўлган товарларни (хизматларни) сотувчи (етказиб берувчи) томонидан расмийлаштириладиган ҳатъий белгиланган намунадаги (форматдаги), товарлар ҳаҳиҳатда жўнатилганлигини ёки хизматлар кўрсатилганлигини ва уларнинг ҳийматини тасдиҳловчи ҳужжат ҳисобланади.

Ушбулардан келиб чиқиб, суд маҳсулотни реализация қилиш ва сотиб олишни тасдиқлайдиган, томонлар ўртасида электрон равишда тузилиб тасдиқланган ҳисобварақ-фактураларда кўрсатилган нарх бўйича низони ҳал ҳилишни лозим деб топади.

Шартноманинг 4.4-бандига кўра, "APK BUKA" масъулияти чекланган жамияти томонидан "Umida Sarvinoz Bobur" фермер хўжалигининг етказиб берилган пахта хом ашёси қийматининг якуний ҳисоб-китоблари йиғим-терим учун ўтказилган пуллар, аванс пуллари, уруғлик чигит нархи, қуритиш ва тозалаш ҳамда бошқа ҳаражатлар чегирилгандан қолган қисми ҳосил йилининг 31 декабрь санасига қадар тўлаб берилишига келишилган.

Суд муҳокамасида жавобгар томонидан шартноманинг 5.2-бандига асосан, "Маҳсулот етказиб берувчи" "Буюртмачи"га топширилмаган маҳсулот қийматининг ҳар бир гектари учун 30 центнердан кам топширилган тоннага нисбатан 30 фоизи миҳдорида даъвогар – "Umida Sarvinoz Bobur" фермер ҳўжалигига нисбатан жарима ҳўллаб, ушбу жаримани ҳам чегириш лозимлигини сўради. Бироҳ, суд шартноманинг 5.2-бандига асосан "Маҳсулот етказиб берувчи"га 30 фоизи миҳдорида жарима ҳўллашда тарафлар ўртасида низо борлигини ва алоҳида тартибда низоли тартибда суд муҳокамасида ҳал этилишини инобатга олиб, жавобгар вакилининг ушбу важи билан суд келишмайди.

Иш хужжатларига тақдим этилган маълумотлар ҳамда даъвогар - "Umida Sarvinoz Bobur" фермер хўжалиги ва жавобгар - "APK BUKA" масъулияти чекланган жамияти ўртасида, электрон кўринишда икки томонлама тузилиб, тасдиқланган ҳисобварақ-фактураларга ва судга тақдим этилган ушбу 2023 йил 1 ноябрдаги №2-сонли (833 271 200 сўмлик ҚҚС билан) ҳисобварақ-фактурага кўра, 2023 йил 1 декабрдаги №7-сонли (2 374 553 сўмлик ҚҚС билан) ҳисобварақфактурага кўра хамда бухгалтерия бирламчи маълумотларига кўра, фермер хўжалиги томонидан "Буюртмачи"га топширган пахта хом ашёси учун хакдорлик ва суд мухокамаси куни холатига жавобгар томоннинг такдим этган ўзаро хисобкитобларни солиштириш далолатномасига асосан даъвогарнинг ҳақдорлигидан жавобгар-"APK BUKA" масъулияти чекланган жамиятининг сарф-харажатлари (шартномага асосан жавобгарга берилган моддий ресурслар, ўтказиб берилган пул маблағлари бошқа харажатлари) чегирилганда хамда жавобгар суд қарздорликни мухокамаси кунига қадар қисман қоплаганлиги боис. жавобгарнинг даъвогар олдида топширилган пахта хом ашёсидан якуний хисобкитоб бўйича 168 494 584,4 сўм асосий қарздорликка йўл қўйганлиги суд мухокамасидаги хисоб-китоблар ва такдим этилган хужжатлар асосида аниқланди.

Мазкур ҳолатда, жавобгар – "APK BUKA" масъулияти чекланган жамиятининг даъвогар фермер хўжалиги олдида топширилган пахта хом ашёсидан суд

муҳокамаси кунида даъво талабидаги 168 494 584,4 сўм асосий қарздорликка йўл қўйганлиги суд муҳокамасидаги ҳисоб-китоблар, тақдим этилган ҳужжатлар, иш ҳужжатларидаги маълумотлар, бир томонлама тарафлар ўртасида тузилиб тасдиқланган ўзаро солиштирма далолатномалари орқали аниқланди ва суд муҳокамасида тарафларнинг вакиллари иштирокида ҳисоб-китобларга асосан суд муҳокамасида ўз исботини топди.

Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий процессуал кодексининг 66-моддасига кўра иш бўйича далиллар ушбу Кодексда ва бошқа қонунларда назарда тутилган тартибда олинган фактлар ҳақидаги маълумотлар бўлиб, улар асосида суд ишда иштирок этувчи шахсларнинг талаблари ва эътирозларини асословчи ҳолатлар, шунингдек низони тўғри ҳал қилиш учун аҳамиятга эга бўлган бошқа ҳолатлар мавжудлигини ёки мавжуд эмаслигини аниқлайди. Бундай маълумотлар ёзма ва ашёвий далиллар, экспертларнинг хулосалари, мутахассисларнинг маслаҳатлари (тушунтиришлари), гувоҳларнинг кўрсатувлари, ишда иштирок этувчи шахсларнинг тушунтиришлари билан аниқланади.

Ушбулардан келиб чиқиб, даъвогарнинг жавобгар – "APK BUKA" масъулияти чекланган жамияти ҳисобидан "Umida Sarvinoz Bobur" фермер хўжалиги фойдасига 177 154 585 сўм асосий қарзни ундириш талаби мавжуд ва тақдим этилган ҳужжатлар, тараф вакилининг кўрсатувларига асосан 168 494 584,4 сўм миқдорида ўз исботини топганлиги боис, суд даъвогарнинг мазкур даъво талабини 168 494 584,4 сўм миқдорида қаноатлантиришни лозим деб ҳисоблайди.

Шу билан бирга, даъвогар ўзининг даъво аризасида ва даъвогар вакили суд муҳокамасида Ўзбекистон Республикасининг "Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятининг шартномавий-ҳуқуқий базаси тўғрисида"ги қонунининг талабларига асосан ва шартноманинг 5.3-банди талабларига жавобгар ҳисобидан 3 472 189 сўм пеня ундириб беришни сўраган.

Даъвогар томонидан жавобгарни оғзаки ва ёзма равишда юзага келган қарздорликни бартараф этиш бўйича огоҳлантирилишига қармасдан қарздорлик тўлиқ равишда бартараф этилмаган. Тарафнинг вакилини суд муҳокамасида таъкидлашича жавобгар томонидан юзага келган қарздорликни суд муҳокамаси кунги қадар тўлиқ тўламаган.

Ушбу ҳолатда, суд жавобгарнинг шартномаларнинг шартларига кўра, даъвогар томонидан топширилган пахта хом ашёси маҳсулоти учун жавобгар томонидан ўз вақтида тўловларни амалга оширмаганлиги сабабли, даъвогарнинг даъво аризасидаги жавобгар ҳисобидан пеня ундириш талабини асосли деб ҳисоблайди

Бироқ, Ўзбекистон Республикаси Олий Хўжалик суди Пленумининг "Мажбуриятларни бажармаганлик ёки лозим даражада бажармаганлик учун мулкий жавобгарлик тўғрисидаги фуқаролик қонун ҳужжатларини қўллашнинг айрим масалалари ҳақида"ги №163-сонли ҳарорининг 2-бандида шартномада жарима ёки пеня шаклида белгиланадиган неустойка тарафлар томонидан ҳабул ҳилинган мажбуриятларнинг бажарилишини таъминлаш усулларидан бири ҳисобланиши, неустойкани ундириш тўғрисидаги даъволарни ҳал ҳилишда неустойка миҳдорининг ҳонун талабларига мувофиҳ ҳисобланганлиги, унинг асослилиги, мажбурият бузилиши оҳибатларига мутаносиблиги каби ҳолатларни ҳар томонлама ва чуҳур муҳокама ҳилиб, талаб ҳилинган неустойканинг адолатли миҳдорини белгилашлари шартлиги тўғрисида тушунтириш берилган.

Аммо, Ўзбекистон Республикаси Фукаролик кодексининг 326-моддасида агар тўланиши лозим бўлган неустойка кредиторнинг мажбуриятини оқибатларига номутаносиблиги кўриниб турса, суд неустойкани камайтиришга хақли эканлиги, бунда қарздор мажбуриятни қай даражада бажарганлиги, мажбуриятда иштирок этаётган тарафларнинг мулкий ахволи, шунингдек кредиторнинг манфаатлари эътиборга олиниши кераклиги, суд алохида холларда қарздор ва кредиторнинг манфаатларини хисобга олиб, кредиторга тўланиши лозим бўлган неустойкани камайтириш хуқуқига эга эканлиги назарда тутилган. Бунда неустойканинг энг кам микдори Фукаролик кодексининг 327моддасида кўрсатилган фоизлар миқдоридан кам бўлмаслиги лозимлигини эътиборга олиб, суд жавобгардан ундирилиши талаб қилинган Республикаси Фукаролик Ўзбекистон кодексининг 326, талабларидан келиб чиқиб, 2 000 000 сўм микдорида қаноатлантиришни лозим деб хисоблайди.

Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий процессуал кодекси 118-моддасига кўра, суд харажатлари ишда иштирок этувчи шахсларнинг қаноатлантирилган талаблари миқдорига мутаносиб равишда уларнинг юклатилади. Агар даъвогар томонидан билдирилган неустойкани ундириш ҳақидаги талаб асосли бўлиб, бироқ унинг миқдори қонунчиликда белгиланган хуқуқдан фойдаланилган ҳолда суд томонидан камайтирилган бўлса, суд харажатларининг камайтирилиши хисобга олинмаган холда ундирилиши лозим неустойка суммасидан келиб чиккан холда, суд харажатлари жавобгарнинг зиммасига юклатилиши лозим.

Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий процессуал кодекси 118-моддаси талабларига асосланган ҳолда, ушбу иқтисодий ишни кўриб чиқиш билан боғлиқ суд харажатларини жавобгар зиммасига юклатишни лозим деб топди.

Бинобарин, Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодекси 236, 326, 327, 333-моддаларини, Ўзбекистон Республикасининг Иқтисодий процессуал кодексининг 118, 176-179, 186-моддаларини қўллаб, Ўзбекистон Республикаси Олий Хўжалик суди Пленумининг "Мажбуриятларни бажармаганлик ёки лозим даражада бажармаганлик учун мулкий жавобгарлик тўғрисидаги фуқаролик қонун ҳужжатларини қўллашнинг айрим масалалари ҳақида"ги №163-сонли қарори талабларига амал қилиб, суд

КАРОР КИЛДИ:

Даъвогарнинг даъво талаби қисман қаноатлантирилсин.

Жавобгар - "APK BUKA" масъулияти чекланган жамияти хисобидан:

- даъвогар "Umida Sarvinoz Bobur" фермер хўжалиги фойдасига 168 494 584,4 сўм асосий қарз, 2 000 000 сўм пеня ва 34 000 сўм почта харажати ундирилсин;
  - Республика бюджетига 3 612 535,48 сўм давлат божи ундирилсин.

Даъвогарнинг қолган даъво талабини қаноатлантириш рад қилинсин.

Ҳал қилув қарори қабул қилинган кундан эътиборан бир ойлик муддат ўтгач, қонуний кучга киради.

Хал қилув қарори қону**ры және жән**анидан кейин ижро варақалари берилсин.

Мазкур ҳал ҳилув ҳарорі (протест келтириш) мумкин.

Х.Н.Равшанов

гишли тартибида шикоят бериш

Раислик қилувчи,